

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Հերթական ատեստավորման ենթակա ֆիզիկական կուլտուրայի ուսուցիչների
վերապատրաստման դասընթացներ

ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ ԼՈՒՍԻՆԵ ԺՈՐԱՅԻ

«ԱՐԴԱՐԱՅԻ ԽԱՂԸ» ԴՊՐՈՅԱԿԱՆՆԵՐԻ ՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ

Հետազոտական աշխատանք

Խումբ 2

Ղեկավար՝ մանկավարժական
գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ Արտակ Ստեփանյան

ԵՐԵՎԱՆ 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն.....	3
1. Սպորտը և արդարացի խաղը.....	5
2. Արդարացի խաղի ճանաչումը և տարածումը Հայաստանում	9
3. Սպորտում «Արդարացի խաղի» դրսևորումների անհրաժեշտությունը:	15
Եզրակացություններ և առաջարկություններ.....	16
Գրականություն.....	17

Ներածություն

Արդարացի խաղը սպորտային պատվի խորհրդանիշ է, յուրաքանչյուր անհատի ստեղծագործական մտքի և կարողությունների գնահատելու, արժանավայել ապրելու, արարելու և միաժամանակ մարդկանց արժանապատվություն ու բարեկամական ջերմ մթնոլորտը մարդկանց և ազգերի միջև պահպանելու գրավականը:

Մարդկային արժանապատվությունը, ազնվությանն ու արդարությանը միշտ պետք է ուղեկից լինեն սպորտային ցանկացած մրցապայքարի: Արդարացի խաղը սպորտի հոգևոր հարցն է, նրա հիմնաքարը ու առանց դրա սպորտը զարգացում չի ունենա, ինչպես և չեն պահպանվի օլիմպիզմի ոգին ու գաղափարները: Ինչպես նոր օլիմպիական խաղերի հիմնադիր Պիեռ դե Կուբերտենն է ասել. - «Արդարացի խաղը և օլիմպիզմը անբաժանելի են»: Իսկ Արդարացի խաղի միջազգային կոմիտեի նախագահ Վիլյի Դոմի խոսքերով. «Եթե անարդարությունները և օրինախախտումները մեր ժամանակների բնորոշ հատկանիշներից են, ապա Արդարացի խաղը այն բանալին է, որով կարելի է հանել դրանց վերացմանը»:

Ուրեմն, եթե Արդարացի խաղը չդառնա մարդկային անընդունելի երևույթների դեմ պայքարի «դեղամիջոց» և կարգավորիչ, ապա սպորտի, հատկապես մեծ սպորտի ապագան վտանգված կլինի:

Մարզական ամենաբարձր նվաճումներն անգամ կարող են աննկատ մնալ, չընդունել ու չգնահատել ըստ արժանվույն, եթե դրանք ձեռք են բերվել բարոյական ցածր մակարդակի ու դաստիարակության տեր մարդկանց կողմից և անարդար ճանապարհով:

Նույնիսկ օլիմպիական ոսկին չի փայլի, եթե այն ձեռք է բերվել անարդար ճանապարհով: Ցավոք սպորտում հատկապես բարձր նվաճումների սպորտում, քիչ չեն օրինակներ, որոնք իրենց բացասական դրսևորումներով ստվեր են գցում սպորտի, նրա հեղինակության և ընդհանրապես օլիմպիզմի վեհ գաղափարների վրա: Շատ մարզիկներ, նույնիսկ մրցավարներ ու մարզիկներ, հանուն անձնական շահի ու փառքի, հանուն քաղաքական ինտրիգների հաճախ խախտում են ազնիվ մրցակցության կանոնները, հակադրելով «արդարացի խաղի «ոգուն ու սկզբունքներին: Նման

երևույթների կանխման միակ ուղին եղել ու մնում է մարզիկների բարոյահոգեբանական դաստիարակությունը:

Եթե ուշադիր հետևենք սպորտի ծագման զարգացման և մասսայականացման առաջընթացին, ապա կտեսնենք, որ նրա հիմքում ընկած են օլիմպիական հիմնական գաղափարները, որոնք գոյություն են ունեցել տարբեր ժամանակաշրջաններում դրանք են «Կարևորը հաղթանակը չէ , այլ մասնակցությունը», «Արագ , Բարձր, Ուժեղ», «Արդարացի խաղ»: Սրանք հանդիսանում են ժողովուրդների բարեկամության և համերաշխության խորհրդանիշ:

Մանկավարժության բնագավառում էթիկական դաստիարակության նոր ձևերի ու սկզբունքների հիմնավորումը այսօր քան երբևէ, դարձել է ժամանակի հրամայական պահանջ: Միայն այս ձևով հնարավոր կդառնա գնահատել ու ճանաչել իսկական արժեքները, ստեղծել նոր հասարակություն իր նոր մտածելակերպով ու սովորություններով: Սպասվում է, որ ապագայի երիտասարդությունը կլինի ավելի գիտակից, խաղասեր ստեղծագործ ու սիրով լեցուն իր և շրջապատի նկատմամբ: Այդ ամենին հասնելու ձևերից մեկն էլ սպորտի արժեքների ու նրա գաղափարների ճիշտ դաստիարակությունն է ու կիրառում կյանքում ու հասարակության մեջ, ու այդ ամենի հիմքում ընկած է էթիկական կրթությունը և բարոյագիտական դաստիարակությունը: Ներկայումս մարդկությունը ականատես է տեխնոլոգիաների հզոր առաջընթացի, մյուս կողմից անարդարությանը, բարոյական նորմերի ոչնչացմանը, պատերազմին, ռասիզմին, աղքատությանը, թշվառությանը և մարդկության ապագան, առավելապես պայմանավորված է նրա մարդասիրական գաղափարների իրականացումից:

1. Սպորտը և արդարացի խաղը

Սպորտը իր բովանդակային էությանը յուրահատուկ շարժողական գործողության է ուղղված մարդու ֆիզիկական և հոգևոր կատարելությանը: Այսօր սպորտային գործունեությունը կարգավորող գլխավոր գործոնը համաշխարհային մակարդակին համապատասխան բարձր նվաճումներն են : Նվաճումներ, որոնք ձեռք են բերվում համառ և քրտնաջան մարզումների, հոգեհուզական վիճակի կարգավորման, օրգանիզմի հնարավորությունների բացարձակ համախմբման, գերլարման ու բազում ճիգերի միջոցով, ինչպես նաև մարզչի մասնագիտական կարողությունների հմուտ միջամտությամբ: Ցավոք քաղաքակրթության և գլոբալիզացիայի բուռն առաջընթացով փոխվել է սպորտի բարոյական նկարագիրը: Սպորտը դարձել է առուծախի առարկա, ապրանք: Վերջերս շատ է լսվում նաև «ջարդիր մոտթը», «խեղդիր»,» խփիր գլխին» և այլ ոչ ցանկալի բղավոցներ և հրահանգներ մարզիչների և ներկայացուցիչների կողմից: Շահախնդրությունը, շահամոլությունը և հարստանալու տենչը կարծես թե կուրացրել է մարզիկներին մարզիչներին և նույնիսկ ֆեդերացիաներին: Ու այս ամենը ուղղակիորեն հարված է հասցնում ինչպես մարզիկի բարոյականությանը, այնպես էլ սպորտի առաջընթացին:

Այս ամենին հետևեց Եվրամիության կողմից ընդունված մշակութային կոնվենցիան , որը ներառում է.

- աջակցություն սպորտի հետագա զարգացմանը,
- պայքար դոպինգի և վնասակար այլ երևույթների դեմ,
- պայքար անկարգությունների ու օրինախախտումների դեմ,
- «Արդարացի խաղի «սկզբունքների տարածում և արմատավորում,
- դաստիարակչական և ազիտացիոն աշխատանքների իրականացում, մարզիկների գիտակցական մակարդակը բարձրանալու նպատակով:

«Արդարացի խաղ» տերմինը ծագել է անգլո-սաքսոնական երկրներում և առաջին հայացքից թվում է, թե կապ ունի միայն սպորտի հետ: Սակայն այն նշանակում է առաջին հերթին մաքուր, արդար խաղ: Իսկ միթե մարդկային կյանքն իրենից խաղ չի ներկայացնում: Կյանքն ինքն խաղ է, և այն պետք է լինի արդար, ազնիվ առանց նեգատիվ երևույթների:

Անկախ ամեն ինչից «Արդարացի խաղը» սպորտում շատ առանձնահատուկ արժեք է ներկայացնում: Այն սպորտը դարձնում է բարոյական՝ հակադրելով անարդարություններին: Ճիշտ է ասված նպատակը չի կարող արդարացնել սխալ միջոցները: Վերջապես արդարության կանոնների խախտումը հակադրվում է նաև Աստծո պատվիրաններին ու ուսմունքին:

Արդարացի խաղի սկզբունքները բխում են օլիմպիզմի վեհ գաղափարախոսությունից և մարդկային պարզ հարաբերություններից: Այն ներառում է ոչ միայն կանոններ և գրված օրենքներ, այլև

ա/ ճիշտ և սկզբունքային դրսևորումներ առանձին մարզիկների և մարզիչների, խմբերի և անհատների, ղեկավարների և մասնակիցների միջև տանը, մրցումների, մարզումների ժամանակ և այլուր,

բ/ ճիշտ և պարզ բարոյահոգեբանական դրսևորումներ առանձին մարդկանց և ազգերի միջև,

գ/ այն յուրօրինակ հարգանք է մեկ-մեկու նկատմամբ,

դ/ առանձնահատուկ վերաբերմունք է իր և մրցակցի նկատմամբ,

ե/առողջության բարելավման և վնասվածքներից զերծ պահելու կարողություն է:

Արդարացի խաղը սկսվում է դրված և չգրված օրենքների ստույգ և անթերի կատարումով ու ենթադրում է.

- Ինքնահարգանք, ինչպես նաև հարգանք մրցակցի հանդեպ:

- Այն մրցակցին հավասարվելու անկեղծ ցանկություն է:

- Ազնվության դրսևորում է գիտակցականության մի այնպիսի մակարդակ, երբ մրցակիցը ավելի բարձր է դասվում ու ավելի մեծ արժեք ունի, քան ինքը խաղը կամ մրցույթը:

- Վերաբերմունքի յուրօրինակ ձև է, հավատարմության գրված և չգրված օրենքների ճիշտ կատարման հանդեպ:

- Վերջապես , Արդարացի խաղը, նախ և առաջ յուրաքանրյուր մարդու անհատականության դրսևորումն է, նրա ողջ էությունը և կատարելիությանը:

Արդարացի խաղի սկզբունքները ամենամեծ արժեքներն են սպորտում, հատկապես այն մարզաձևերում, որտեղ կա երկկողմանի մրցակցություն:

Մասնագետները նշում են, որ մենամարտային մարզաձևերով զբաղվողները համեմատաբար ավելի շատ են խախտում արդարացի խաղի կանոնները ու սկզբունքները: Եվ դրա հիմնական պատճառը անհատի հումանիստական աշխարհայացքի ձևավորման ժամանակահատվածում ըմբշամարտի կամ բռնցքամարտի խիստ պահանջներն են, որոնք բացասաբար են անդրադառնում Մարզիկի վրա:

Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեին կից գործող, «Արդարացի խաղ» հանձնախումբը առաջարկում է մի շարք միջոցառումների կազմակերպում պատանի մարզիկներ հետ տարվող աշխատանքներում.

1. Կազմակերպել և անցկացնել բազմաբովանդակ զրույցներ և վերլուծություններ սպորտի արժեքների, օլիմպիական շարժման, մարզիկների բարոյական դաստիարակության և այլ թեմաներով

2. Անցկացնել զրույցներ օլիմպիական խաղերի «արդարացի խաղի», սպորտի էթիկական կողմերի, մրցավարական կանոնների, աշխարհահռչակ մարզիկների բարոյականային հատկությունների և նրանց մարդասիրական արարքների մասին:

3. Անհատական աշխատանք պատանի մարզիկների և նրանց մարզիչների շրջանում: Այստեղ լայնորեն օգտագործել «արդարացի խաղի» Եվրոպական շարժման կողմից մշակված հատուկ հարցաթերթիկը, որտեղ հիմնականում ուշադրություն են դարձնում արդարացի խաղի հետևյալ սկզբունքներին

- հավասարության / հավասար հնարավորություններ/,
- պատասխանատվության բարձրացում,
- առողջության պահպանում,
- մրցության կանոնների պահպանում:

Պատասխաններն ու վերաբերմունքը գրանցվում է չորս տարբերակով՝ լիովին համաձայն եմ, մասնակի եմ համաձայն, համաձայն չեմ, չգիտեմ:

4. Մրցույթների և վիկտորիանների կազմակերպում:

Մարզումների ժամանակ կազմակերպվող վիկտորիանների ժամանակահատվածում հենց իրենք մարզիկները հանդես են գալիս որպես մրցավարներ , գնահատում են իրենց ընկերների արարքներն ու գործողությունները, բացահայտում են թույլ տված կոպտություններն ու

սխալները և միջոցներն են մշակում դրանք վերացնելու համար: Մարզիչը տալիս է հատուկ առաջադրանքներ և հանձնարարականներ մարզիկների ինքնազարգացման և ինքնադաստիարակության նպատակով: Տրվում է հատուկ գրականություն, կազմակերպվում են վիկտորինաներ, «Արդարացի խաղը» թեմաներով, մարզիկներին առաջարկվում է գրել համառոտ շարադրություն:

5. «Արդարացի խաղի» մրցույթի կազմակերպում երկու հիմնական անվանակարգերով՝ ա/ մարդասիրության և կամային հատկանիշների դրսևորում մրցամարտի ժամանակ, բ/ գեղեցիկ մարտավարության և վարվելաձև:

Հատուկ պատրաստված թերթիկները նախօրոք բաժանվում են մարզիչներին, մարզիկներին և նույնիսկ երկրպագուներին, որոնք էլ նշումներ են կատարում այս կամ այն մարզիկի բարոյական վարքագծի, մարտ վարելու և էթիկական նորմերի պահպանման, գեղեցիկ մարտավարության, մրցակցի վերաբերմունքի, մրցավարների որոշումներին նրանց վերաբերմունքի և, վերջապես նրանց արձագանքին ու զսպվածությունը հանդեպ հանդիսատեսն ու արտաքին այլ ազդակները:

6. «Արդարացի խաղը բոլորի համար» նշանաբանով տարբեր միջոցառումների և մրցույթների կազմակերպումը նույնպես կբարձրացնի ճանաչողության և բարոյական և բարոյական դաստիարակության մակարդակը: Չկա որևէ մարզաձև , որտեղ արդարացի խաղի սկզբունքները չհանդիսանան գաղափարական արժեքներ ու չկարևորվեն հասարակության կողմից:

Ներկայումս օլիմպիզմը, լինելով կյանքի փիլիսոփայություն, ուր սպորտը ու մշակույթը միաբանվում են արվեստի ու կրթության հետ պետք է միավորի հասարակական արժեքները և ոչ թե առանձնանա որպես երևույթ: Այդ համատեքստում հասարակական արժեքների պահպանման միակ ուղին եղել և մնում է օլիմպիզմի ոգին պահպանող արդար ու ազնիվ հարաբերությունները ազգերի և ժողովուրդների միջև:

2. Արդարացի խաղի ճանաչումը և տարածումը Հայաստանում

Իսկ ինչպիսի՞ ճանաչում ու տարածում ունի Արդարացի խաղը մեր երկրում, հատկապես ուսումնական հաստատություններում և մարզական աշխարհում:

Քչերին է հայտնի, որ Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեին կից ստեղծված է «Արդարացի խաղի» կոմիտե: Ցավալի է, որ մարզիկները ու մարզիչները այնքան էլ չեն կարևորում սպորտում արդարացի լինելու գաղափարների տարածումը, որոշակի քայլեր ձեռնարկում նպաստելու դրան: Մինչդեռ շատ երկրներում ոչ միայն ուշադրություն են դարձնում, այլև որոշակիորեն ընդգծում են որ առանց «Արդարացի խաղի» սկզբունքների և կանոնների պահպանման չեն կարող գոյություն ունենալ մարդկային բարիդրացիական հարաբերություններ, հետևաբար՝ սպորտ, մրցակցություն և այլն:

Մասնագետները /Լ. Սամվելյան 2006 և ուրիշներ/ կատարել են հարցում, որի նպատակն է եղել պարզաբանել.

1. Մարդկանց իմացությունը և գիտելիքները Արդարացի խաղի գոյության, նրա ծագման, նշանակության, կանոնների և սկզբունքների վերաբերյալ:

2. Ֆիզիկական կուլտուրայի, սպորտի դերը որպես ժողովուրդների բարեկամության, համերաշխության գրավական:

3. Սպորտային մրցակցության ժամանակ հաղթանակի հասնելու ձևերն ու միջոցները:

Կատարված հարցումների վերլուծությունից պարզվեց, որ մասնակիցների 72 տոկոսը լսել է, սակայն տեղյակ չէ արդարացի խաղի մասին: Ի՞նչ է այն և ի՞նչ նշանակություն ու դեր է ունեցել սպորտում: Հետևությունը մեկն է, մեր հանրապետության ուսումնական հաստատությունները, ուսումնամարզական աշխատանքների և մարզական տարբեր միջոցառումների ժամանակ քիչ տեղ է հատկացվում արդարության և ազնվության գաղափարների հաղորդմանը և տարածմանը: Ցավալին այն է, որ հենց մարզիչ-մանկավարժների մեծամասնությունը բնագավառի վերաբերյալ չունի համապատասխան գիտելիքներ:

Հարցմանը մասնակցած համարյա բոլոր մասնակիցները գտնում են, որ ֆիզիկական կուլտուրան և սպորտը անկասկած հանդիսանում են ժողովուրդների բարեկամության ու համերաշխության կարևորագույն միջոց և կապող օղակ, սակայն ցավոք շատ քչերն են (35%), որ կարևորում են մրցակցության ժամանակ արդարացի խաղի կանոնների և

սկզբունքների պահպանման անհրաժեշտությունը: Մեծամասնության կարծիքով՝ հաղթանակի հասնելու բոլոր միջոցները արդարացված են:

Տարիքային տարբեր խմբերի մարզիչների և մարզիկների շրջանում կատարված ուսումնասիրությունների վերլուծությունից կարելի է եզրակացնել, որ «հաղթանակ ամեն գնով» սկզբունքը սպորտում վտանգավոր տարածում է ստացել:

Մարզիկը խաղաշտում և մրցահարթակում պետք է /պատասխանները %-ով /	16տ	17տ	18տ	20տ. և ավելի	մարզիչ
Օգտագործի իր բոլոր հնարավորությունները և առավելությունները, նույնիսկ անթույլատրելի, որպեսզի օգնի իր թիմին հասնելու հաղթանակի	7	10	14	17	20
Օգտագործի իր բոլոր հնարավորությունները և առավելությունները ապահովելով արդարացի խաղի ոգին և պահանջները	13	12	14	8	11
Ենթարկվի մրցավարի որոշումներին նույնիսկ սխալների դեպքում, չստեղծելու համար կոնֆլիկտային իրավիճակներ	21	18	12	11	15
Հարցերին դժվարացել են, և տարբեր պատճառներով չեն պատասխանել	3	-	2	4	3

Մտածելու տեղիք է տալիս այն փաստը, որ բարձրակարգ մարզիկները և նույնիսկ մարզիչները ավելի են հակված խախտումների քան ցածր կարգայինները: Մարզիչների մեծ մասը, ճիշտ է, կողմ է, որ մասնակիցը պետք է ենթարկվի մրցավարի բոլոր որոշումներին, սակայն կողմ են նաև իրենց մարզիկների հաղթանակին «ամեն գնով»:

Վտանգավոր է հատկապես այն միտքը, որ «Արդարացի խաղի» կանոնները երբեմն խոչընդոտում են սպորտային արդյունքների առաջընթացին: Հենց այստեղ է, որ «հաղթանակ ամեն գնով» կարգախոսը դառնում է նպատակ, սպորտը կորցնում է իր բարոյական նկարագիրը, օլիմպիական գաղափարները դառնում են անիմաստ ու խոչընդոտ: Հասարակական արժեքները՝ արդարությունը, հավատը, հավասար իրավունքներն ու մարդկային հարաբերությունները իրենց տեղը զիջում են էգոիստական, սեփականատիրական և նման այլ մոտեցումներին: Անկասկած, նման երևույթը անթույլատրելի է, վտանգավոր, և հղի վատ հետևանքներով:

Անկասկած նման երևույթը նաև գտնում է իր դրսևորումները հասարակական այլ երևույթներում:

Պատճառներից մեկը, գուցե և ամենակարևորը այն է, որ մեր երկրում, ինչպես և ողջ աշխարհում, արդարացի խաղի սկզբունքների տարածումը դեռևս դրված չէ համապատասխան հիմքերի վրա:

Պատահական չէ, որ Հայաստանի Ազգային Օլիմպիական Կոմիտեի գործկոմի նիստում քննարկվել է և հաստատվել մեր հանրապետության արդարացի խաղի ճանաչման և տարածման հատուկ ծրագիր, որի նպատակն է.

1.Ուժեղացնել սպորտի բարոյադաստիարակչական արժեքները:

2.Կրթության, գիտության, մամուլի և լրատվության տարբեր միջոցներով նպաստել անձի հոգևոր, բարոյական և ֆիզիկական կատարելիությունը՝ հանուն արդարության և խաղաղության պահպանմանը ողջ աշխարհում:

3.Մարդկային արժանապատվությունը, ազնվությունը, արդարությունը դարձնել յուրաքանչյուր անհատի ուղեկիցը սպորտում, կենցաղում:

4.Պահպանելով «արդարացի խաղի» կանոնները ու սկզբունքները, ֆիզկուլտուրան և սպորտը դարձնել բոլորի համար հաճելի զբաղմունք, ժամանց, լիարժեք հանգիստ և թարմության, առողջության և երկարակեցության, նաև նպատակ մեծ բարձունքներ նվաճելու համար:

5.Ստեղծել մի այնպիսի միջավայր, որտեղ արդարացի խաղը արմատավորվի և տարածվի մարզական, ուսումնական բոլոր հաստատություններում, ակումբներում և այլուր:

6. Արդարացի խաղի կանոնների և սկզբունքների պահպանմամբ ու անշեղորեն կատարմամբ բարձրացնել և ամրապնդել ժողովուրդների բարեկամությունը և համերաշխությունը:

7. Աջակցել և օգնել մարզական այն կազմակերպություններին, ֆեդերացիաներին, որոնք ցանկություն ունեն և լրջորեն զբաղվում են մարզիկների շրջանում ազնվության և արդարության գաղափարների տարածման ու ամրապնդման հարցերով:

8. «Արդարացի խաղ» հանրապետական շարժումը միանում է աշխարհի առաջադեմ ուժերին, որոնք պայքարում են հանուն օլիմպիական շարժման միասնության, բացառում են օլիմպիական ոլորտում քաղաքական, ռասայական կրոնական և այլ խտրականությունները, պայքարում են հանուն արդար ու ազնիվ գաղափարների տարածմանը ողջ աշխարհում:

Հայաստանի «Արդարացի խաղի» կոմիտեն, ինչպես և միջազգային ու եվրոպական «Արդարացի խաղ» շարժումը ոչ պետական հասարակական կազմակերպություն է, որը հետևելով օլիմպիզմի սկզբունքներին, զբաղվում է արդար , ազնիվ գաղափարների տարածմամբ սպորտում և այլուր:

«Արդարացի խաղ» եվրոպական շարժումը հիմնվել է 1994թ.ին, ղեկավարվում է գլխավոր ասամբլեայի կողմից, որը տեղի է ունենում ամեն տարի աշխարհի տարբեր երկրներում: Նրա ֆինանսական միջոցներն առաջանում են անդամակցող երկրների անդամավճարից, առանձին բարերարների և այլ նվիրատվություններից:

«Արդարացի խաղ» եվրոպական շարժումը այսօր անդամակցում են աշխարհի 37 երկրներ, որոնց թվում նաև Հայաստանը: «Արդարացի խաղ» միջազգային կոմիտեի հիմնադիրն է եղել դոկտոր Ժան Բոլտորան, որի անունով էլ կա հատուկ մրցանակ: Այսօր այն ղեկավարում է Հունգարիայի դոկտոր Ժենո Կամուտին: Հայաստանի «արդարացի խաղ» կոմիտեն ստեղծվել է 1997թ Աշոտ Տեր-Շահնազարյանի ղեկավարությամբ: 2000 թվականից կոմիտեն ղեկավարում է պրոֆեսոր Լևոն Սամվելյանը: Այսօր այն կազմակերպվել է, վերափոխվել է, դարձել ժամանակակից, ընդլայնվել են գործառույթները, հնարավորությունները և ղեկավարում է գրոսմայստեր Սմբատ Լպուտյանը:

Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեն և «Արդարացի խաղ» հանձնախումբը իրականում ցանկանում են, որ արդարացի խաղը, եգիպտական բուրգի նման , դառնան մեր երկրում անարդարությունների և անազնվությունների վերացման դեղամիջոց ու կարգավորիչ:

«Արդարացի խաղի» գաղափարների տարածման և ճանաչման համար Հայաստանի ազգային օլիմպիական կոմիտեն ձեռնամուխ է եղել միջնակարգ և բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ծրագրերում ընդգրկել «Արդարացի խաղի» վեհ գաղափարները, դրանց շուրջ անցկացնել մրցույթներ լավագույն գրավոր աշխատանքների համար: Աշխատանքներ սպորտում արդար մրցակցության, «Առողջ մարմնում առողջ հոգի», «Փոխըմբռնում, բարեկամություն մարզիկների միջև», «Հարգանք մրցակցի նկատմամբ» և այլ բարոյագիտական և էթիկական թեմաներով: Հայտնի է նաև, որ «Արդարացի խաղի» վերաբերյալ գիտելիքներ են հաղորդվում նաև դպրոցականներին, դեռ ավելին այն ընդգրկված է ֆիզիկական կուլտուրա առարկայի չափորոշիչի ծրագրում /Յու. Գրիգորյան, Հ. Մինասյան, 2007/:

Այսպես 5-րդ դասարանում նախատեսված է գիտելիքներ հաղորդել «Սպորտը և արդարացի խաղը» թեմայի շուրջ, 6-րդ դասարանում «Սպորտային էթիկա», 7-րդ դասարանում «Արդարացի խաղի սկզբունքները», 8-րդ դասարանում «Արդարացի խաղի կանոնները», 9-րդ դասարանում «Արդարացի խաղը որպես ժողովուրդների բարեկամության գրավական», 10-րդ դասարանում «Արդարացի խաղի ճանաչումը և տարածումը Հայաստանում». 11-րդ դասարանում «Արդարացի խաղի էությունը և գնահատման ձևերը», 12-րդ դասարանում «Արդարացի խաղի բարձրագույն արժեքները»:

Ահա թե ինչ է գրում թիվ 147 դպրոցի 4-րդ դասարանի աշակերտուհի Գոհար Հակոբյանը. «Սպորտն օգնում է մեզ վերականգնելու մեր մեջ թերարժեքության զգացումը, կոփում է տկար մարմինը և առողջացնում հոգին»: Ես ուզում եմ որ բոլոր մարդիկ և ֆիզիկապես և հոգեպես առողջ լինեն: Այդ դեպքում միայն մարդիկ երջանիկ ու բախտավոր կլինեն:

Հոգու և մարմնի ներդաշնակության մասին խոսվել է շատ վաղուց և այն արդիական է նաև ներկայումս: Ինչպես կարելի է արդիական չհամարել Սոկրատեսի այն միտքը, որ

չի կարելի բաժանել մարմինը՝ չբուժելով հոգին, կամ Շոպենհաուերի միտքը. «Առողջ մուրացկանը հիվանդ թագավորից երջանիկ է»: Իսկ թիվ 114 դպրոցի 5-րդ դասարանի աշակերտը, խոսելով մրցումների ու պարապմունքների ժամանակ մասնակիցների միջև փոխըմբռնման կարևորության մասին ընդգծում է. «Սպորտը այնպիսի բնագավառ է, որ բոլորը հավասար են: Յուրաքանչյուրը ցանկանում է լինել առաջինը և լավագույնը: Սակայն չպետք է մոռանալ, որ կարևորը լավ ընկեր և բարեկամ լինելն է»: Յուրաքանչյուր մարզիկ լավն է յուրովի: Բոլորն էլ ունեն իրենց առավելություններն ու թերությունները: Մրցակցի նկատմամբ հարգանքը թույլ է տալիս նկատել նրա առավելությունները, իսկ մրցակցի ուժեղ կողմերը օգնում են կենտրոնանալ և վերլուծել թուլությունները: Բոլոր մարզիկներն էլ պետք է լինեն արդար ու բարի, որպեսզի կարողանան, հաղթելուց բացի, գրավել երկրպագուների հարգանքն ու սերը: Սպորտը արդար խաղ է, յուրաքանչյուրը կարողանում է խորաթափանց լինել և տեսնել, գնահատել նրա գեղեցկությունը, հուզականությունը:

Հայ և օտարերկրյա անվանի մարզիկների ու անհատ մարդկանց դրսևորած «արդարացի խաղի» վառ օրինակները էլ ավելի պարտավոր ու ըմբռնելի են դարձնում ազնվության, արդարության, մարդկային արժանապատվության, ազգերի համերաշխության գաղափարներն ու սկզբունքները:

21-րդ դարը հռչակելով որպես «Արդարացի խաղի» գաղափարախոսության զարգացման դարաշրջան, և այն զուգակցելով սպորտին ու էթիկական դաստիարակությանը. նշում է սպորտի որպես երիտասարդների դաստիարակության և կրթական միջոցի կարևորությունը:

3. Սպորտում «Արդարացի խաղի» դրսևորումների անհրաժեշտությունը

Այն երիտասարդները, երեխաները, որոնք զբաղվում են սպորտով, ֆիզիկական կուլտուրայով պետք է մեկ անգամ իրագեկ լինի «արդարացի խաղի» կանոնների պահպանման հետևյալ ձևերին.

- բանավեճի մեջ չմտնել մրցակցի, մրցավարի և հանդիսատեսի հետ,
- հաշտվել և հավասարապես ընդունել թե հաղթանակը, թե պարտությունը,
- անկախ ստեղծված պայմաններից և իրադարձություններից, տիրապետել իրավիճակին և ցուցաբերել բարձր գիտակցություն,
- հարկ եղած դեպքում ցուցաբերել կամք, զսպվածություն և հանդուրժողականություն,
- ընդունել և հարգել մարզչի, մրցավարի դիտողություններն ու հանձնարարականները,
- հիշել և պահպանել սպորտի բարոյական նորմերն ու արժեքները:

Քանի որ մեծ սպորտում կա մրցակցություն, հաղթանակի հասնելու ավելի անաչառ ձգտում և պայքար, ուստի և արդարացի խաղի կանոնները պահպանելը ավելի դժվար է ու երբեմն անհնար:

Մեծ սպորտի արդարացի ու ազնիվ խաղի ոգու պահանջները դժբախտաբար խախտվում են ոչ միայն մասնակիցների, այլև բազմաթիվ մարզիչների, ծնողների, հովանավորների, առևտրային ընկերությունների, ակումբների, ֆեդերացիաների և նույնիսկ պետական այրերի կողմից: Վերջինիս դեպքում այն կրում է քաղաքական բնույթ և խիստ բացասաբար է անդրադառնում ժողովուրդների բարեկամության և համերաշխության վրա:

Անվիճելի է, որ եթե մարզիկը հույսը դնում է ինչ-որ միջոցների, հատկապես ղեկավարների միջամտության վրա, նրա ուժերը կրճատվում են կիսով չափ: Իսկ եթե նա նպատակ ունի հասնել առավելության արդար ճանապարհով հակառակը կրկնապատկվում և ավելանում են կարողությունները:

Պաշտոնյաների կողմից ֆիզիկական, բարոյական և ֆինանսական չարաշահումները և ճնշումները օրենքի շատ լուրջ խախտումներ են և ուղղակիորեն ստվեր են գցում մրցակցության և մեծ սպորտի վրա: Այս դեպքում կարևոր է շրջապատի ազդեցությունը և անմիջական միջամտությունը:

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Վերոնշյալ տիպի դեպքերից խուսափելու համար առաջարկվում է.

- 1- «Արդարացի խաղի» կրթական ծրագրերի մշակում և իրականացում. մարզական դպրոցներում, ինչպես նաև կրթական բոլոր հաստատություններում, մարզական սկումբներում, առանձին ֆեդերացիաներում և այլ հաստատություններում:
- 2- Գործնական և տեսական սեմինարների և խորհրդակցությունների կազմակերպում ոչ միայն մարզիկ-մասնակիցների, այլև մարզիչ-մանկավարժների, ղեկավարների և ներկայացուցիչների համար:
- 3- Ազգային ֆեդերացիաները, ֆիզկուլտուրային և սպորտի բնագավառի բոլոր կազմակերպությունները ու մարցավարական հանձնաժողովները մրցումների կանոնները և կանոնադրությունները կազմելիս պետք է առաջնորդվեն հավասարության սկզբունքով՝ պահպանելով արդարացի խաղի, արդար մրցակցության պայմանները:
- 4 - Անկախ մրցումների մասշտաբից ու բնույթից սահմանել Հատուկ մրցանակ «արդարացի խաղը» նշանաբանով: Հատուկ ուշադրություն դարձնել մրցումների գրավչությանը, դրանց հուզականությանը և այլ հոգեբանական կողմերին ու բարոյական դրսևորումներին:
- 5 – Ազգային ֆեդերացիաները և կազմակերպությունները պետք է մշակվեն ու կիրառեն նաև հատուկ ծրագրեր, ինչու չէ նաև հատուկ թեստեր պարզելու համար առանձին մարզիկների վերաբերմունքը արդար խաղի կանոնների խախտման դրդապատճառների դրսևորումների նկատմամբ:
- 6 - «Արդարացի խաղի» գաղափարների և տեսական գիտելիքների հաղորդման ու տարածման նպատակով հաճախակի կազմակերպել և անցկացնել դասախոսություններ, գործնական պարապմունքներ, հրատարակել ուսումնական ու մեթոդական ձեռնարկներ ուղեցույցներ, նյութեր ու հոդվածներ նվիրված արդարացի դրսևորումների ու սկզբունքներին:
- 7 - Սահմանել արդարացի խաղի պարգևներ, որոնք կարող են լինել ֆեդերացիաների, Ազգային օլիմպիական կոմիտեի, նախարարությունների կողմից:

Գրականություն

1. Բաբայան Կ. Սոցիալական արատների կանխարգելումը սպորտում
/մանկավարժահոգեբանական ասպեկտ / Երևան, 2003
2. Գրիգորյան Յու. Գ., Մինասյան Հ.Ս. «Ֆիզիկական կուլտուրա» առարկայի
չափորոշիչ և ծրագիր. Երևան 2007, 139 էջ
3. Սամվելյան Լ.Ա. «Արդարացի խաղ բոլորի համար», մենագրություն 2007
4. Սամվելյան Լ.Ա. Սպորտը և արդարացի խաղը: Երևան, 2006, 96 էջ